

LBRIS

We know
books

COMORI CULTURALE ALE LUMII

De la relicve
ale imperiilor antice
la obiecte moderne

LITERA

București

LBRIS

We know
books

Penguin
Random
House

Cultural Treasures of the World
Copyright © 2022 Dorling Kindersley Limited
O Companie Penguin Random House

DK LONDRA

Editor senior Chauneay Dunford
Editor artistic al proiectului Katie Cavanagh
Redactor-șef Gareth Jones
Redactor artistic șef Lee Griffiths
Designer DTP senior Harish Aggarwal
Designer DTP Nityanand Kumar
Director editorial asociat Liz Wheeler
Director artistic Karen Self
Director de design Philip Ormerod
Director de editare Jonathan Metcalf

COLABORATORI

Tony Allan, Kay Celtel, Ian Chilvers,
Reg Grant, Philip Parker,
Marcus Weeks, Iain Zaczek

Editura Litera

tel.: 0374 82 66 35; 021 319 63 90; 031 425 16 19
e-mail: contact@litera.ro
www.litera.ro

*Comori culturale ale lumii
De la relicve ale imperiilor antice
la obiecte moderne*

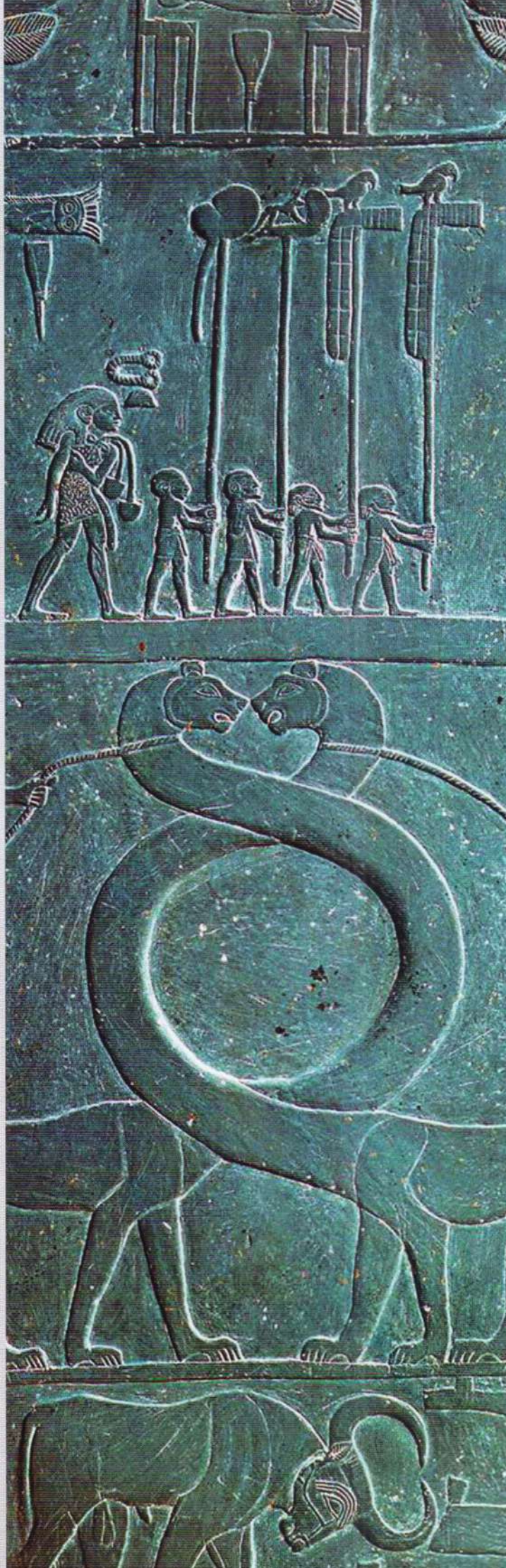
Copyright © 2024 Grup Media Litera
Toate drepturile rezervate

Traducere din limba engleză:
Sabrina Florescu

Editor: Vidrașcu și fiii
Redactor: Teodora Nicolau
Corector: Georgiana Enache
Prelucrare copertă: Vlad Panfilov
Tehnoredactare: Marin Popa

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Comori culturale ale lumii: de la relicve
ale imperiilor antice la obiecte moderne. -
București: Litera, 2024
ISBN 978-630-342-137-7

Cuprins

1

2

3

40 000 î.Hr.-501 î.Hr.

012

500 î.Hr.-499 d.Hr.

060

500-1199

108

Venus din Hohle Fels	014	Basorelieful din Persepolis	062	Mozaicurile din San Vitale	110
Omul-leu din Hohlenstein-Stadel	015	Sculpturi Nok	064	Coiful Sutton Hoo	112
Bizonul din Altamira	016	Capete de piatră Chavín	065	Pictură zapotecă	114
Artă rupestră, Kakadu	018	Bronzurile din Riace	066	Evangheliile de la Lindisfarne	116
Mască iudaică de piatră	019	Tezaurul Oxus	068	Masca mortuară a lui Pakal	118
Paleta lui Narmer	020	Friza Partenonului	070	Picturi murale din Bonampak	120
Berbec în tufiș	022	Rhyton de aur	072	Sutra de diamant	122
Figurină cicladică	023	Himera din Arezzo	073	Ferecătura Evangheliarului Lindau	124
Tezaurul din Tell Asmar	024	Coiful de la Agris	074	Vasul Ramayana	126
Marele Sfinx din Gizeh	025	Armata de Teracotă	076	Bronzuri Igbo-Ukwu	128
Stindardul din Ur	026	Piatra de la Rosetta	078	Mihrabul moscheii din Córdoba	130
Cap de rege akkadian	028	Cazanul din Gundestrup	080	Banteay Srei	132
Dansatoarea din Mohenjo Daro	030	Laocoon și fiii săi	082	Astrolab carolingian	134
Bijuterii babiloniene	031	Relicvariul din Bimaran	084	Lohanul din Yixian	135
Figurine funerare	032	Augustus de la Prima Porta	086	Porțile de bronz ale lui Bernward	136
Zeița-șarpe minoică	034	Tezaurul de la Tillya Tepe	088	Tapiseria din Bayeux	138
Discul ceresc de la Nebra	035	Newspaper Rock	090	Pergamentul Qingming	140
Placă Erliou	036	Stâlpul din Amaravati	092	Divinitate dansatoare	142
Vas minoic	037	Artemis din Efes	093	Cap de războinic toltec	143
Masca lui Agamemnon	038	Columna lui Traian	094	Însoțitorii lui Fudō Myō'ō	144
Carul soarelui din Trundholm	040	Portrete de mumie din Fayum	096		
Oase oraculare	042	Calul zburător din Gansu	098		
Bustul lui Nefertiti	044	Mantia din Paracas	099		
Masca lui Tutankhamon	046	Sculptură Teotihuacán	100		
Mumia lui Katebet	048	Portrete Moche	101		
Rhyton hitit în formă de cerb	049	Vase figurative Nazca	102		
Kang Hou Gui	050	Cupa lui Licurg	103		
Placă feniciană din fildes	052	Picturi rupestre din Ajanta	104		
Mască olmecă	053	Mustrările sfătuitoarei	106		
Fibula Regolini-Galassi	054				
Carul din Strettweg	056				
Cilindrul lui Cyrus	057				
Dinos atic	058				

4

1200-1499

146

Piese de șah Lewis	148
Rinocerul de aur din Mapungubwe	149
Vitraliile catedralei din Chartres	150
Sculpturi din Templul Soarelui, Konark	152
Mozaicurile de la Hagia Sophia	154
Legende ilustrate ale altarului Kitano Tenjin	156
Scaunul încoronării	158
Colier Chimú	159
Statuile Moai	160
Carafă mamelucă de sticlă smălțuită	162
Cap din Ife	164
Mappa Mundi din Hereford	166
Madonna Ognissanti	168
Baptisteriul Sfântului Ludovic	170
Bustul lui Carol cel Mare	172
Mască funerară javaneză	174
Buddha de Aur	175
Codexul Zouche-Nuttall	176
Vazele David	178
Mormântul Prințului Negru	180
Dipticul Wilton	182
Sculptură Soninke	184
Sfânta Treime	185
Masca lui Tezcatlipoca	186
Vas Ming	188
Retablul din Gent	190
Buna Vestire	192
Biblia lui Gutenberg	194
Ceas astronomic Zytglogge	196
Corn de vânătoare	197
Primavera	198
Grădina desfătărilor lumești	200

5

1500-1699

202

Mona Lisa	204
David	206
Tavanul Capelei Sixtine	208
Șah Namé-ul lui Tahmasp	210
Atelierul din livada de cassia	212
Venus din Urbino	214
Covoarele din Ardabil	216
Solnița Cellini	218
Bronzuri din Benin	220
Piatră a Soarelui aztecă	222
Tuğra lui Soliman Magnificul	223
Coiful lui Carol al IX-lea	224
Ceramică de Iznik	226
Tiara cu phoenix a împărătesei Xiaoduan	228
Pini	230
Autoportret, cântăreață la lăută	232
Judecata lui Paris	234
Rondul de noapte	236
Extazul Sf. Tereza	238
Scrin de fildeș din Sri Lanka	240
Las Meninas	242
Icoană creștină etiopiană	244

6

1700-1899

246

Lăcuire japoneză	248
Coroana Maqdala	249
Coroana Imperială a Rusiei	250
Leagănul	252
Statuetă ndop a lui Mishe miShyaang maMbul	254
Ceas Qianlong	255
Mantie hawaiiană din pene	256
Kū, zeu al războiului	258
Regina Bangwa	259
Napoleon traversând Alpii	260
Steagul în dungi cu stele	262
3 mai 1808	264
Hoinarul deasupra mării de ceață	266
Marele val	268
Vasul de linie Temerarul	270
Armură de samurai	272
Greutăți pentru aur Akan	274
Nkisi Nkondi	275
Costum de operă Beijing	276
Ofelia	278
Ploaie bruscă peste podul Shin-Ohashi	280
Parură din pene de vultur sacru	282
Bal la Moulin de la Galette	284
Mica balerină	286
La scăldat, Asnières	288
Floarea-soarelui	290
Baia copilului	292
Cuvertură picturală	294
Panoul Tā Moko	296
Iazul cu nuferi	298

1900 – prezent

300

Ouă imperiale Fabergé	302
Gânditorul	304
Grupul IV, zece mari, nr. 7, vârsta adultă	305
Sărutul	306
Cap de femeie	308
Compoziție VI	310
Costume pentru Ritualul primăverii	312
Mască de dans Dogon	314
Colierul Patiala	315
Hristos Răscumpărătorul	316
Persistența memoriei	318
Guernica	320
Bijuteriile Coroanei britanice	322
Cele două Frida	324
Păsări de noapte	326
Jurnalul Annei Frank	328
Pelagos	330
Bărbatul arătând cu degetul	331
Unu: Numărul 31, 1950	332
Conserve Campbell's	334
Răsăritul Pământului	336
Dovleac	338
Îngerul Nordului	340
Localizarea obiectelor	342
Glosar	344
Indice	345
Mulțumiri	358

LBRIS

We know
books

40 000 î.Hr. – 501 î.Hr.

Între 40 000 și 500 î.Hr., oamenii s-au răspândit pe glob, iar civilizația s-a dezvoltat de la locuirea în peșteri, vânătoare și cules, prin colonizare și migrație, la apariția unor societăți complexe în Orientul Mijlociu, Europa, Africa, Asia și America Centrală. Ceea ce unește aceste culturi străvechi este dorința oamenilor de a crea obiecte cu semnificație și frumusețe care să reflecte natura, viața cotidiană, precum și ritualurile și religiile ce i-au ajutat să înțeleagă lumea din jur. De la primele reprezentări ale formei umane până la frumusețea sofisticată a artei grecești antice, de la sculpturi și picturi până la ceramică și prelucrarea complexă a metalelor, această perioadă cuprinde înflorirea timpurie a creativității umane.

Hohle Fels, Germania

Venus din Hohle Fels

Cea mai veche reprezentare a unei ființe umane, sculptată din colțul unui mamut lânos, dezgropată într-o peșteră

O figurină extraordinară descoperită în peștera Hohle Fels din Jura Șvabă, în sudul Germaniei, a pus într-o nouă lumină cultura paleolitică, situând începuturile artei preistorice mult mai devreme decât se crezuse. Figura feminină evidentă a fost sculptată în fildeș de mamut cu unelte din silex, acum 40 000–35 000 de ani, fiind astfel cea mai veche sculptură figurativă cunoscută.

Caracteristicile sexuale proeminente ale figurii i-au făcut pe cercetători să presupună că este un simbol al fertilității: a fost supranumită în mod anacronic „Venus” (o referire la zeița romană a iubirii), la fel ca statuetele similare din Epoca Pietrei. Venus din Hohle Fels – unul dintre primele exemple cunoscute de artă „mobiliară” (vezi caseta de mai jos) – are forme pline, care se pare că glorifică reproductivitatea feminină, fapt ce a dictat și proporțiile figurinei: membrele scurte par mici în comparație cu talia abia vizibilă, sânii mari, șoldurile late, coapsele mari și organele genitale exagerate; în locul capului există o mică protuberanță perforată prin care ar fi putut fi trecut un fir.

ARTĂ MOBILIARĂ

Vânătorii-culegători din Paleolitic erau nomazi, urmând turme de animale și adăpostindu-se de intemperii în peșteri. Așadar, arta lor a luat două forme: picturi pe pereții și tavanul peșterilor, numită artă parietală, și artă mobilă – figurine portabile sculptate în lemn, os, fildeș sau piatră, ori modelate în lut, pentru a-i însoți în călătorii.

Fildeș sculptat și gravat cu linii și cruciulițe

CAL PREISTORIC SCULPTAT, PEȘTERA VOGELHERD

RESTAURARE
Părți rupte au fost lipite.

Primele figurine cu Venus au fost sculptate simultan cu apariția oamenilor moderni timpurii în Europa

◁ VENUS DIN DOLNÍ VĚSTONICE

Una dintre cele mai vechi artefacte ceramice din lume, această figurină datează din 29 000–25 000 î.Hr.; cu sânii, coapse și abdomen proeminenți, este tipică pentru sculpturile „Venus” din Paleoliticul Superior, sau perioada târzie a Epocii Pietrei din Europa.

ORIFICIU

În locul capului se află un orificiu prin care era trecut probabil un fir.

PROPORȚII

Măinile mici și picioarele scurte sunt disproporționate față de corp.

△ DIN PROFIL

Din profil, sânii proeminenți și abdomenul rotunjit ies în evidență, subliniind feminitatea și fertilitatea.

VEȘMINTE

Liniile scrijelite pe trunchi și pe brațe reprezintă probabil haine.

CORP MĂRIT

Corpul uriaș, cu abdomen și sânii proeminenți și șolduri largi, sugerează fecunditate.

ORGANE GENITALE

Reprezentarea exagerată a organelor genitale arată că figura era un simbol al fertilității.

△ VENUS DIN HOHLE FELS

Șase fragmente din acest obiect antic au fost descoperite și asamblate pentru a forma o figurină aproape completă – doar brațul stâng lipsește. Înălțime: 6 cm. Datăre: cca 38 000–33 000 î.Hr.

Omul-leu din Hohlenstein-Stadel

O figurină impunătoare cu cap de leu, reconstituită cu minuțiozitate din fragmente de fildeș găsite în peștera Hohlenstein-Stadel

Hohlenstein-Stadel,
Germania

Peșterile din regiunea Jura Șvabă din Germania au dat naștere unei mari bogății de artefacte din Paleoliticul Superior, inclusiv multe figuri și ornamente sculptate cu măiestrie. Printre cele mai vechi se numără această sculptură în fildeș de mamut, ce reprezintă în detaliu o figură cu cap de leu și corp parțial uman.

Fragmente minuscule descoperite în noroiul de pe podeaua peșterii Hohlenstein-Stadel au format Löwenmensch sau Omul-leu, reconstituit pe parcursul a peste 70 de ani, pe măsură ce s-au găsit noi piese lipsă. Acum, aproape complet, acesta dezvăluie un grad uimitor de măiestrie. Sculptată dintr-un colț de mamut cu ajutorul unor unelte ascuțite din silex, figura hibridă are cap și labe de leu distinctiv și spatele alungit al unei feline, dar brațele și picioarele, precum și postura verticală încrezătoare sunt inconfundabil umane.

Această figurină a fost realizată cu multă atenție și răbdare, ceea ce sugerează că a avut o semnificație culturală sau religioasă imensă, poate ca reprezentare a unei creaturi antropomorfe mitice sau ca imagine a unui șaman îmbrăcat în piele de animal și purtând un cap de leuca mască.

Omul-leu din Hohlenstein-Stadel a fost asamblat din peste 1 000 de fragmente de fildeș

SCULPTARE CU UNELTE DIN SILEX

Paleoliticul Superior a fost marcat de înlocuirea uneltelor simple din silex cu lame mai complexe, din miez de silex sfărâmat. S-au realizat numeroase răzuitoare specializate, cuțite și unelte ascuțite, făcând posibilă sculptarea complexă a fildeșului și a osului; dar sculptarea colților și a oaselor, în special în sens transversal, era o sarcină dificilă ce necesita atât forță, cât și îndemănare.

UNEALTĂ DIN SILEX

CAP

Capul și gâtul sunt ale unui leu de peșteră european (în prezent dispărut).

CANELURI

Pe brațul stâng se află șapte creștături paralele.

LABE

Labele de leu iau locul mâinilor umane.

CORP ALUNGIT

Corpul este alungit, precum cel al unei feline.

FRAGMENTE DE FILDEȘ

Sute de fragmente mici de fildeș au fost puse cap la cap, asemenea unui puzzle tridimensional.

GEN

Forma ambiguă a fragmentelor a complicat atribuirea sexului, dar probabil este vorba despre un bărbat.

Δ DIN PROFIL

Varietatea tehnicilor de cioplire a elementelor individuale sugerează că s-au folosit mai multe unelte din silex.

◁ OMUL-LEU DIN HOHLENSTEIN-STADEL

Figurina Omului-leu este cea mai timpurie sculptură antropomorfă a unui animal descoperită până în prezent, iar combinația de caracteristici umane și feline oferă o imagine atrăgătoare asupra unei culturi paleolitice posibil șamanice. **Înălțime:** 31,1 cm. **Datare:** cca 38 000–33 000 î.Hr.

▷ OCRU

Nuanțe de roșu, maro și galben au fost produse folosind diferite tipuri de ocră (pigmenți naturali din argilă).

BIZONUL 43

Femela bizon identificată ca „Bizonul 43” este pictată într-un stil naturalist complex.

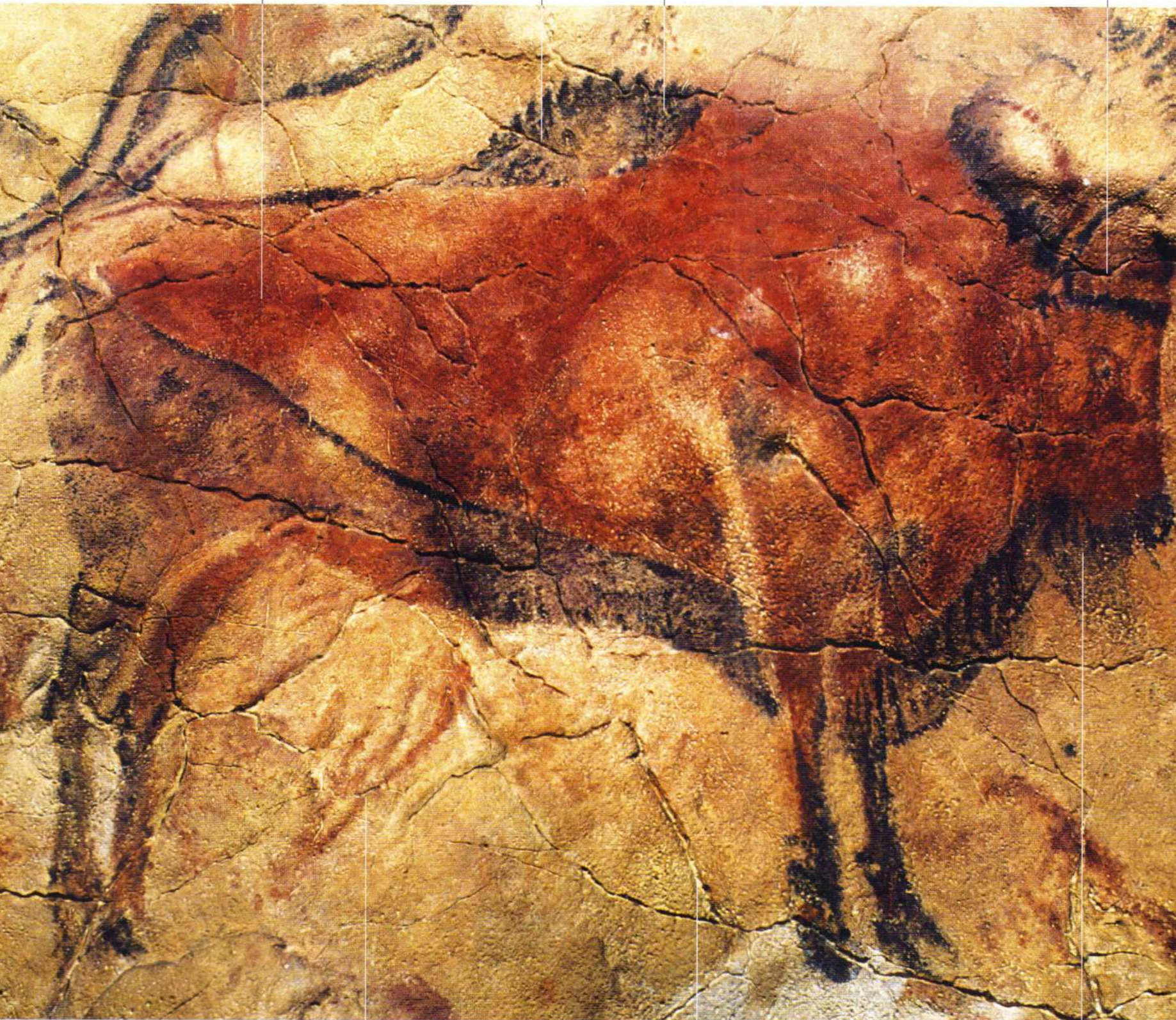

◁ MANGAN

Corpul, coama și coarnele sunt conturate cu mangan negru și cărbune.

FORME NEREGULATE

Artiștii au folosit crăpăturile și alte neregularități pentru a adăuga volum sau pentru a sublinia și a capta diferitele caracteristici anatomice, cum ar fi capul bizonului.

REPREZENTĂRI ANTERIOARE

Pe perete se observă o siluetă roșiatică pictată anterior.

TAVAN

Înălțimea tavanului din Camera Policromă variază de la 1,2 m la 2,7 m.

DETALII

Pentru a reda detalii mai fine, cum ar fi părul de pe bărbie, se folosea un bețișor de cărbune.

▽ BIZONUL DIN ALTAMIRA

Imaginea excepțională a unei femele ca bizon este una dintre zecile de reprezentări de pe tavanul Camerei Policrome de la Altamira. Înălțime: 150 cm. Datare: cca 15 000–12 000 î.Hr.

Bizonul din Altamira

Comori remarcabile ale artei preistorice europene împodobesc pereții unei peșteri spaniole

Acum 21 000–11 000 de ani, complexul de peșteri din Altamira, în apropiere de Santillana del Mar, în nordul Spaniei, a găzduit populații paleolitice din culturile Solutrean și Magdalenian. Artiștii au lăsat zeci de picturi uimitoare pe pereții și tavanele galeriilor și camelelor în care este împărțită peștera de 300 m lungime.

Artă rupestră preistorică

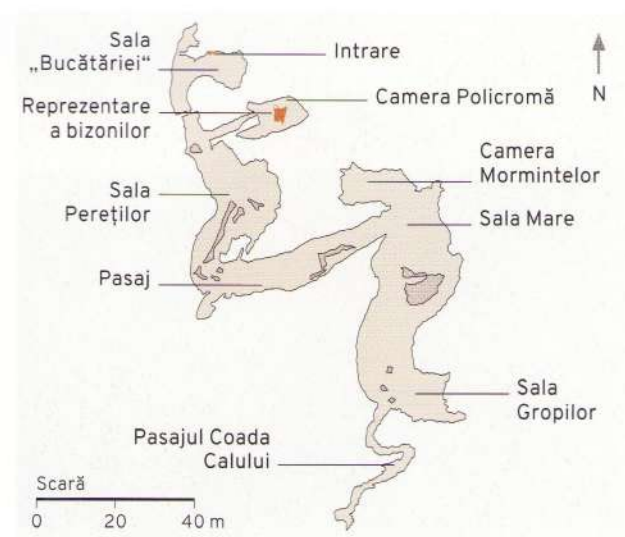
Animalele care puteau fi vâdate – bizoni, cai, mistreți, capre și căprioare – constituie cea mai mare parte a picturilor. Acestea au fost create pe pereții și tavanele peșterilor; în unele zone, artiștii ar fi folosit scânduri sau un fel de schelă pentru a ajunge la tavan.

Primele picturi, în Camera Policromă (cea mai mare din peșteră), au reprezentat bizoni roșiatici, realizate cu pigment de hematit sau ocră, diluat cu zeamă sau salivă pentru a crea nuanțe. Peste multe dintre acestea au fost pictate ulterior animale policrome (vezi stânga și mai jos). Pentru aceste animale ulterioare, artiștii au folosit mangan pentru a obține negru, exploatarea adesea crăpăturile și contururile naturale ale suprafeței pentru efecte dinamice. Unii artiști au folosit oase

goale de păsări pentru a pulveriza vopseaua pe rocă, pe care o întindeau cu mușchi. Magnificul bizon de 150 cm prezentat aici, la fel ca majoritatea animalelor din peșteră, este cu puțin sub mărimea naturală.

Peșterile au fost descoperite în 1868 și cercetate corespunzător din 1879, dar inițial picturile au fost considerate falsuri moderne. Abia în 1902 au fost recunoscute drept printre cele mai frumoase exemple de artă rupestră preistorică europeană, atât de prețioase, încât acum vizitatorii pot vedea doar copii, pentru a împiedica fungii (care cresc pe umezeala din respirația oamenilor) să le distrugă.

Pe pereții Camerei Policrome sunt pictați 27 de **bizoni**, patru **căprioare**, un **cerb** și doi **cai**

△ BIZON ROȘU PE TAVANUL DE LA ALTAMIRA

Artiștii care au creat aceste picturi uimitoare pe tavanele și pereții peșterilor întinse au lucrat probabil la lumina slabă a opaițelor cu ulei (obținut din grăsime animală).

△ GALERIILE DIN ALTAMIRA

În complexul de peșteri Altamira există mai multe galerii, printre care Camera Policromă, Sala Mare, Sala Gropii și un pasaj cunoscut sub numele de Coada Calului.

Parcul Național Kakadu,
Australia

Scară

Artă rupestră, Kakadu

Mii de imagini aborigene formează una dintre marile concentrații de artă rupestră din lume

În Parcul Național Kakadu, din Teritoriul de Nord al Australiei, există peste 5 000 de situri de artă rupestră inventariate. Datând de acum circa 20 000 de ani până în prezent, picturile cuprind una dintre cele mai lungi atestări istorice neîntrerupte ale unei culturi.

Principalele galerii de *gunbim* (artă rupestră aborigenă) se află la Ubirr și Burrunguy (Nourlangie Rock), unde picturile acoperă pereții, tavanele și bolovanii adăposturilor rupestre aborigene. Imaginile variază de la animale și plante până la figuri umane și ființe ancestrale, alături de amprente de mână și șabloane. Artă rupestră prezintă credințele și istoria indigenilor Bininj/Mungguy (proprietarii tradiționali ai terenurilor din zonă), consemnând relația lor intimă cu teritoriul și cu moștenirea lor spirituală. Anumite imagini sunt considerate *andjamun* (sacre și periculoase) și pot fi văzute doar de câțiva bărbați și femei aborigeni în vârstă. Picturile mai noi sunt adesea suprapuse peste cele mai vechi, oferind o privire asupra mai multor perioade.

PIGMENT ROȘU

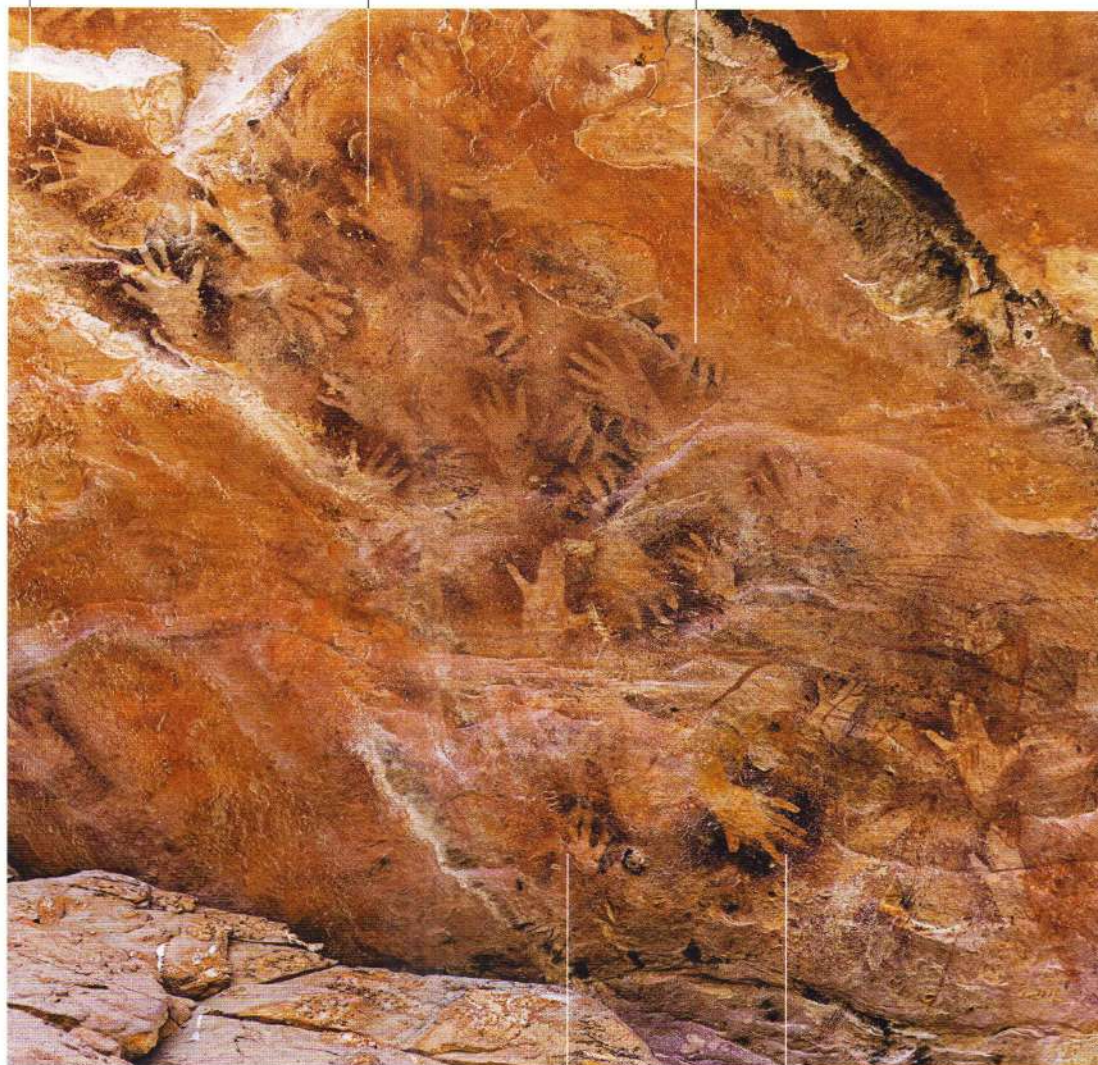
Hematitul, un oxid de fier, folosit pentru culoarea roșie, este pigmentul care a rezistat cel mai mult de-a lungul mileniilor.

CONTURURI DE MÂINI

Pigmentul a fost suflat de artist peste o mână întinsă pentru a crea un efect de șablon.

ÎNĂLȚIMI DIFERITE

Amprente acoperă pereți întregi la diferite niveluri, în funcție de înălțimea artistului și, probabil, de statutul lui.

△ ARTA RUPESTRĂ DIN KAKADU

Artiștii aborigeni pictau frecvent folosind șabloane, inclusiv propriile mâini. Astfel de urme imprimate sunt probabil cele mai vechi picturi realizate în Kakadu. Dimensiuni: în mărime naturală.

Date: cca 20 000 î.Hr. - 2000 î.Hr.

COPIL

Ampretele mai mici, joase, au fost probabil realizate de copii.

PIGMENT NEGRU

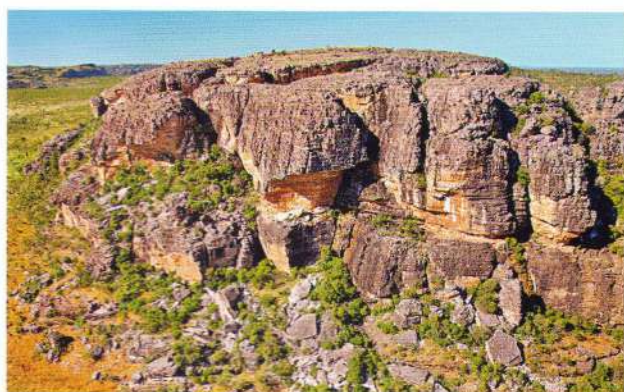
Negrul era obținut din oxid de mangan sau cărbune, amestecat cu apă pentru a forma o pastă.

ARTA RUPESTRĂ DIN SECOLUL XX

Imaginea din situl Burrunguy, aparține artiștilor Nayombolmi (cca 1895-1967) și Old Nym Djimongurr (cca 1910-1969) datând din anii 1960. Se știe că Nayombolmi a creat cel puțin 650 de lucrări de artă rupestră de-a lungul vieții. Pictura face încă parte din cultura aborigenă, ca modalitate de transmitere a practicilor și legilor culturale, dar acum este creată mai des pe scoartă sau pânză.

FIGURI ANCESTRALE, NAYOMBOLMI ȘI DJIMONGURR, 1963-1964

△ PARCUL NAȚIONAL KAKADU

Aflorimente stâncoase precum acesta de lângă Ubirr au servit ca adăposturi pentru aborigeni timp de mii de ani și, ca și Ubirr, constituie frecvent situri ale artei rupestre.

Dealurile Iudeii,
Cisjordania

Scară

Mască iudaică de piatră

O misterioasă mască sculptată în calcar, veche de 9 000 de ani

Această mască de piatră neolitică splendidă a fost găsită în apropierea așezării Pnei Hever din sudul Cisjordaniei de Vest și este una dintre cele șaisprezece măști similare din zona Deșertului și a Dealurilor Iudeii. Ea datează din perioada neolitică, în urmă cu circa 9 000 de ani, o perioadă în care culturile umane făceau trecerea de la vânătoare și cules spre agricultură și începeau să pună bazele unor așezări permanente. Această revoluție agricolă a fost însoțită de o creștere a ritualurilor religioase, iar masca se crede că a jucat un rol ritual, poate în ritualurile de moarte sau în venerarea strămoșilor.

Sculptată neted și cu măiestrie dintr-un calcar de culoare roz-gălbuie, masca are un aer straniu, cu ochi goi și gura parțial deschisă. Pomeții sunt sculptați, iar dinții sunt clar definiți, demonstrând nivelul înalt de îndemânare a sculptorului. Perforațiile de pe părțile laterale ale măștii, împreună cu partea posterioară scobită, sugerează că aceasta putea fi probabil purtată pe față sau agățată de un stâlp.

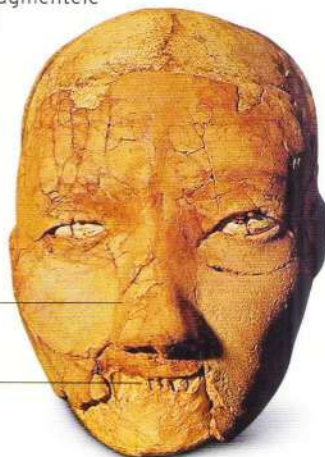
CRANII NEOLITICE DIN GHIPS

Într-un alt exemplu de comportament ritualic timpuriu din aceeași regiune, mai multe craniile din ghips din Neolitic au fost găsite îngropate sub podelele caselor în situri din Israel, Palestina, Siria și Iordania. Ghipsul umed a fost modelat în jurul craniului pentru a recrea trăsăturile faciale, iar fragmentele arată că au fost folosite scoici și vopsea pentru ochi și detalii precum păr și mustați.

CRANIU TENCUIT
DIN IERIHON,
CISJORDANIA,
7000-6000 î.Hr.

Nas remodelat
în ghips

Dinți dezveliți
până la rădăcini

CALCAR

Masca este sculptată din calcar din Dealurile Iudeii, identificate ca un posibil centru de producție de măști.

▽ MASCĂ DE PIATRĂ IUDAICĂ

Creată cu ajutorul unor unelte de piatră, masca prezintă o măiestrie remarcabilă. Înălțime: cca 25 cm. Datare: cca 7000-6000 î.Hr.

MASCĂ PURTABILĂ

Proporțiile măștii arată că avea mărimea potrivită pentru a fi purtată, poate ca parte a ritualurilor cultice.

FINISAJ NETED

Calcarul, acum erodat în unele zone, a fost finisat prin netezire.

NAS

Nasul ușor turtit sporește asemănarea măștii cu un craniu.

PERFORAȚII

Orificiile indică modul în care masca ar fi putut fi atașată de o față sau de un obiect.

▷ DIN PROFIL

Masca are un profil subțire, nasul și fruntea rotunjită formând două curbe netede.

PALETA LUI NARMER ▷

Descoperită la Hierakonpolis, o capitală străveche a Egiptului, paleta este un obiect ritualic important. Se crede că Narmer însuși a jucat un rol-cheie în unificarea națunii sale. Înălțime: 63,5 cm. **Datare:** cca 3100 î.Hr.

Paleta lui Narmer

Artefact unic folosit în ritualurile sacre încă din zorii istoriei egiptene, care prezintă evenimente culturale străvechi

Paleta lui Narmer este o tăbliță de aleurit cenușiu din secolul IV î.Hr. care celebrează realizările regelui Narmer, pe care mulți istorici l-au identificat cu Menes, legendarul fondator al Dinastiei I egiptene (vezi *caseta de mai jos*). Paleta lui Narmer a fost descoperită în 1898 de arheologii britanici Frederick Green și James Quibell într-un complex de temple din Hierakonpolis, una dintre capitalele Egiptului antic.

Semnificație unică

Paletetele egiptene mici, nedecorate (găsite de obicei ca bunuri funerare) erau folosite pentru prepararea cosmeticelor – destinate probabil să împodobească statuile zeităților din temple. Paletetele mai mari, decorate, serveau unui scop ritual și sunt mult mai rare. Cele mai multe dintre paletetele decorate înfățișează animale,

dar iconografia paletetei lui Narmer este considerabil mai complexă, dovedind că era un obiect de o importanță culturală imensă.

Paleta prezintă basorelieful de o calitate excepțională și, chiar și în acest stadiu foarte timpuriu, etalează trăsături tradiționale ale artei egiptene. Narațiunea este ordonată în benzi orizontale, iar figurile sunt reprezentate din profil, dar cu torsouri frontale. Imaginile sunt atât de neobișnuite, încât cercetătorii nu se pot pune de acord asupra semnificației lor, dar se crede că se referă la unificarea Egiptului (vezi *caseta de mai jos*): este cel mai vechi artefact cunoscut care prezintă același rege purtând coroanele Egiptului de Sus (Valea Nilului) și Egiptului de Jos (Delta). Pe o parte a paletetei, Narmer își ridică buzduganul pentru a zdrobi craniul unui inamic (o imagine tradițională a autorității regale), vegheat de Horus, zeul-șoim (vezi *mai jos*). Pe cealaltă parte, este reprezentat conducând o procesiune militară pentru a vedea cadavrele decapitate ale dușmanilor săi înfrânți. Dedesubt, două fiare întrepătrunse simbolizează unificarea obținută probabil prin această victorie.

În hieroglifice, **Narmer** este reprezentat de o **pisică-de-mare** și o **daltă**

Doi câini mărginesc părțile laterale ale paletetei

„Serpoparzii” (vezi *alături, jos*) înconjoară vasul cu pigment

UNIFICAREA EGIPTULUI

Unificarea Egiptului de Sus și a Egiptului de Jos a fost cel mai important eveniment din istoria antică a țării, marcând crearea sa ca stat și, în jurul anului 3100 î.Hr., inaugurând era dinastică. La nivel social și politic, acest proces a avut loc probabil pe parcursul mai multor domnii, deși este posibil să fi fost consolidat de o singură bătălie decisivă. Amploarea schimbării este reflectată în Paleta lui Narmer. Paletetele anterioare prezentau scene de vânătoare, în care autoritatea regală este legată de puterea animalelor sălbatice (vezi *stânga*), dar odată cu Narmer, accentul s-a mutat de la vânătoare la război. Regele este înfățișat în formă umană zdrobindu-și dușmanii. El este portretizat ca un unificator, purtând coroanele Egiptului de Sus și de Jos (vezi *alături*). Acestea au fost combinate în coroana dublă sau *pschent*, reprezentând unificarea, în timpul domniei lui Den (d. cca 2995 î.Hr.) în Dinastia I.

ZEUL HORUS PURTÂND COROANA PSCHENT

▷ PALETA CELOR DOI CÂINI

Este mai reprezentativă pentru paletetele ceremoniale descoperite la Hierakonpolis. Îmbinând figuri de animale sălbatice și creaturi mitice, întruchipează conceptul anterior, predinastic, de regalitate (vezi *caseta din dreapta*).

◀ **NUMELE NARATORULUI**
Numele lui Narmer este reprezentat în hieroglife, alături de porțile unui palat regal.

COROANA ALBĂ
Narmer este reprezentat purtând coroana albă (*hedjet*) a Egiptului de Sus (vezi caseta alăturată).

COROANA ROȘIE
Narmer purtând coroana roșie (*deshret*) a Egiptului de Jos (vezi caseta alăturată).

PURTĂTORI DE STINDARD
Patru purtători de stindard în procesiune.

ZEIȚA HATHOR
Hathor apare de două ori pe ambele părți ale paletii (vezi și stânga).

VAS DE COSMETICE
Gâturile a doi serpoparzi (vezi mai jos), ținute cu frângerii de doi însoțitori, formează vasul în care erau măcinate și amestecate ingredientele cosmetice.

△ **CREATURI MITICE**
Denumirea modernă a acestor creaturi mitice este „serpopard” (combinație între „șarpe” și „leopard”). Numele egiptean original este necunoscut.

▷ **PE PARTEA OPUSĂ**
Cealaltă parte a paletii comemorează victoriile regelui Narmer, identificat ca regele Menes, unificatorul Egiptului de Sus și de Jos.

Ur, Irak

Scară

Berbec în tufiș

Una dintre cele mai remarcabile artefacte ale civilizației sumeriene, care a înflorit în mileniul III î.Hr.

Aceasta este una dintre cele două statuete aproape identice descoperite în 1928-1929 la Ur, un important centru religios, politic, comercial și artistic din Sumer (acum în sudul Irakului), o regiune care a găzduit una dintre primele mari civilizații. Arheologul Leonard Woolley a denumit astfel silueta ca aluzie la povestea biblică a lui Avraam, care a sacrificat un berbec ce își prinsese coarnele într-un tufiș. De fapt, figurina reprezintă un țap sprijinit pe picioarele din spate pentru a ajunge la frunzele unui copac.

Statueta a fost găsită într-un sit de înmormântare regal, deci probabil că fusese o ofrandă funerară pentru o persoană de rang înalt, posibil o mare preoteasă. Montată inițial pe un miez de lemn, lucrarea prezintă abilitățile artistice și tehnice impresionante ale sumerienilor. S-au folosit materiale de preț, inclusiv aur, argint și cupru, lapis lazuli și cochilii pentru lână; lapis lazuli pentru ochii și barba țapului contribuie la expresia însuflețită a feței. Semnificația exactă a figurii este incertă, dar poate fi legată de fertilitatea pământului.

Caprele erau asociate cu zeul păstor Dumuzid, soțul zeiței Inanna

LEONARD WOOLLEY

Sir Leonard Woolley (1880-1960) a fost unul dintre cei mai importanți arheologi ai secolului XX. A lucrat în diferite părți ale lumii mediteraneene și în Orientul Apropiat, dar este cunoscut mai ales pentru asocierea sa cu Ur, unde a fost director de săpături între 1922 și 1934. Renumit pentru energia lui neobosită, începea să lucreze pe șantier imediat după răsărit, apoi continua în biroul său până târziu în noapte. Și-a răspândit rodul cercetărilor sale prin cărți de popularizare, precum și prin publicații științifice.

LEONARD WOOLLEY LA UR

LAPIS LAZULI

Coarnele țapului, ochii, barba și lâna de pe umeri sunt realizate din lapis lazuli, o piatră semiprețioasă importată din Afganistan.

▷ BERBEC PRIN ÎN TUFIȘ

Se crede că animalul ar fi o capră himalayană, o specie sălbatică ce se remarcă prin coarnele sale mari, răsucite. Înălțime: 46 cm.
Datăre: cca 2600 î.Hr.

SIMBOL DIVIN

Stea sau floarea cu opt colțuri era asociată cu zeița Inanna, cunoscută ulterior ca Iștar.

FOIȚĂ DE AUR

Foița de aur este folosită pe copac și pe fața și picioarele țapului.

SUPORT

Tubul care se ridică de pe umerii țapului sugerează că acesta și figurina însoțitoare au fost folosite ca suport pentru un mic bol sau tavă.

BAZĂ

Baza din lemn este decorată cu argint, lapis lazuli, scoici și calcar.

BLANĂ

Blana este făurită din cochilii ce alcătuiesc un model complex.

▷ DIN PROFIL

Figurina și piesa sa însoțitoare, aproape identică, erau probabil dispuse față în față.

Ciclade, Grecia

Scară

Figurină cicladică

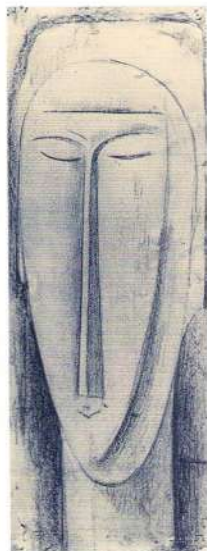
*Un tip de sculptură antică, radical de pură,
imitată și falsificată masiv în lumea modernă*

Termenul „cicladic” se referă la o civilizație care a înflorit în milenii III-II î.Hr. pe insulele grecești Ciclade din Marea Egee. Aceste insule, în special Naxos și Paros, erau renumite pentru marmura lor de calitate, folosită pentru a produce un tip distinctiv de figurină în care formele corpului și ale feței sunt simplificate până la o puritate aproape abstractă. Figurinele sunt mai ales feminine, reprezentate în general în picioare, cu brațele încrucișate peste abdomen și picioarele separate de o despicătură adâncă. Aici sunt prezentate o figură feminină completă (*dreapta*) și un cap rupt de la altă figurină (*mijloc*), ambele puțin sub mărimea naturală.

Scopul figurinelor este incert, dar multe au fost găsite în morminte, astfel încât este posibil să fi avut o utilizare ritualică. Deoarece majoritatea sunt de sex feminin, aveau probabil legătură cu o zeiță a fertilității sau a reproducerii. În secolul XX, sculptori moderni precum Brâncuși și Modigliani au fost inspirați de simplitatea elegantă a formei lor. Din cauza acestei simplități, au fost imitate masiv de falsificatori.

INFLUENȚA SCULPTURII CICLADICE

La începutul secolului XX, mulți pictori și sculptori progresiști au fost inspirați de arta non-occidentală, găsind în ea o vigoare și o prospețime ce lipseau în arta europeană tradițională. Artă africană, oceanică și precolumbiană au fost extrem de influente. Amedeo Modigliani (1884-1920) a fost atras de sculptura cicladică. Impactul său este notabil în seninătatea și formele simplificate ale capetelor sale sculptate în piatră (vezi p. 308), izbitor de apropiate în spirit de arta cicladică, așa cum se poate vedea în acest studiu în creion.

STUDIU PENTRU UN CAP
SCULPTAT, AMEDEO
MODIGLIANI, 1912

▷ FIGURINĂ CICLADICĂ

Figurinele complete variază de la 8 cm până aproape de mărime naturală. Deoarece stătea pe vârfuri, figurina nu putea fi ținută în poziție verticală. Înălțime: 140 cm. Date: cca 2800-cca 2300 î.Hr.

MARMURĂ LUCIOASĂ

Cea mai faimoasă piatră din Ciclade provine din Paros (marmură pariană); sculptorii i-au apreciat granulația regulată și culoarea albă strălucitoare.

SUPRAFAȚĂ NETEDĂ

Suprafețele netede au fost create prin frecare minuțioasă cu pulbere abrazivă făcută din șmirghel (piatră extrem de dură extrasă din Naxos).

BRĂȚE ÎNCRUCIȘATE

Figura feminină are brațele încrucișate tipic, cu brațul stâng deasupra celui drept.

SUPRAFAȚĂ REDUSĂ

Figurinele sunt realizate de obicei din blocuri de marmură rectangulară subțiri, astfel încât ceafa este aplatizată.

◀ DETALII SUBTILE

Această redare din profil arată că nasul este sculptat ca un tot unitar cu fruntea, într-o singură curbă netedă și subțire. O ureche este vizibilă în relief în partea laterală a capului. Deși acest cap de 27 cm înălțime este acum aproape lipsit de trăsături, s-ar putea ca la origine să fi fost înviorat cu vopsea colorată.

DETERIORARE

Această deteriorare pare accidentală, dar uneori figurile cicladice par să fi fost sparte intenționat, poate în cadrul unui ritual.

